

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : підписаний 16 груд. 1966 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

9. Фінальний звіт Інформаційно-аналітичного центру Міжнародного товариства прав людини Information and Analytical Center of the International Society for Human Rights International Council IS «Дотримання права на справедливий суд в Україні» від 15.01.2025 https://ishr-monitoring.org/app/uploads/2025/02/zvit_2024_fynal_04_02_25.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-16>

ЕКОНОМІЧНА КОРУПЦІЯ ЯК СИСТЕМНА ЗАГРОЗА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Козаченко Ганна Володимирівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіко-правових дисциплін,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Фаїзов Анатолій Вікторович

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіко-правових дисциплін,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Економічна корупція належить до відомих і, на жаль, поширених проблем протягом століть. Це явище притаманне практично всім країнам світу (різняється лише масштабом) незалежно від ступеня їхньої розвиненості за всіма аспектами суспільного життя. Проте в Україні економічна корупція зі звичайного загалом явища вже перетворилася на системну загрозу соціально-економічній системі держави (разом з такими як тіньова економіка та рейдерство).

Соціально-економічна система держави розглядається як врегульована державою взаємодія взаємопов'язаних суб'єктів господарювання в сфері виробництва і споживання, обміну і розподілу, метою якої є забезпечення соціального добробуту громадян і розвиток економіки країни.

Загроза соціально-економічній системі держави становить собою процес, явище, ситуацію, що має місце у середині системи або у світовій економічній системі (або її певній підсистемі), які за наявності низки умов в національній економіці та суспільстві країни спроможні викликати в соціально-економічній системі держави негативні зміни з наслідками різного характеру та масштабу.

Економічна корупція, якщо виходити з визначення змісту поняття «корупція» [1], становить собою використання службовою особою наданих їй службових повноважень та можливостей для отримання матеріальних благ, послуг, пільг чи інших переваг, що спричиняє серед іншого не лише неекономне, неефективне, нецільове використання державних коштів, а й їхнє привласнення та псує діловий імідж країни.

Економічній корупції як системній загрозі соціально-економічній системі держави притаманні такі особливості:

- тривалий характер існування;
- тісний зв'язок та взаємозумовленість з іншими системними загрозами;
- незначні результати у зменшенні масштабу та наслідків (у 2024 р. Україна отримала 35 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) від Transparency International і посіла 105-е місце серед 180 досліджених країн. Оцінки попередніх років за CPI не краще) [2];
- значні за масштабом наслідки, серед яких найгіршими є нецільове використання (аж до відвертого привласнення) бюджетних коштів, що супроводжуються невиконанням у повному обсязі або неякісним виконанням партнерами держави узятих зобов'язань, а також її репутаційні втрати, що зменшує цінність та значення національної економіки у світовій економічній системі;

– стійкість, невпинність та поступовість розвитку, результатом якого є перехід до якісно нового стану, який характеризується якщо не збільшенням, то збереженням масштабу, проникненням у всі сфери суспільства, але, головне, інституціоналізацією економічної корупції.

Інституціоналізація економічної корупції становить собою заміщення спонтанної корупційної поведінки окремих службових осіб регулярними діями колективного характеру, спрямованими на отримання неправомірної вигоди з дотриманням певних неформальних правил. Головним негативним наслідком інституціоналізації економічної корупції є її конструктивізація – вбудовування корупційних схем та мереж у конструкцію соціально-економічної системи держави і навіть набуття високого значення тіньових корупційних об'єднань для її сталості (докладніше ці риси сучасної економічної корупції надано в [3]).

Інституціоналізація, колективізація (створення корупційних мереж та тіньових корупційних об'єднань з великою кількістю учасників) і конструктивізація економічної корупції не лише великою мірою шкодять соціально-економічній системі держави (фактично сприяють її трансформації негативного характеру), а й поглиблюють дистанцію між владою та суспільством, значно зменшують довіру народу до влади, нівелюють його бажання брати участь у боротьбі з економічною корупцією та чинити їй колективний спротив.

Зазначені наслідки достатньо великого масштабу економічної корупції в Україні та явно незадовільні результати боротьби з нею значно посилюються у часи воєнного стану в країні, адже в суспільстві спостерігається запит на економічну та соціальну справедливість і загострена реакція на їхню відсутність, одним з аспектів якої є справедливе покарання винних в економічній корупції. У цьому контексті слід відзначити якщо не відсутність, то дуже слабку комунікацію влади із суспільством. Суспільство не бачить результатів протидії держави економічній корупції (що зовсім не означає відсутність таких результатів), що разом із наявністю цього явища створює підстави для виникнення змін негативного характеру в обох підсистемах соціально-економічної системи держави і, відповідно, її послаблення. Хоча задля справедливості слід зауважити, що в Україні для протидії економічній корупції як системній загрозі соціально-економічній системі держави створено відповідні інституції – законодавчу базу, державні органи та установи, які діють на підставі зазначених в ній формалізованих правил.

В інструментальній базі (способи, методи, прийоми, операції тощо) протидії реалізації такої системної загрози соціально-економічній системі держави як економічна корупція переважає правова складова і на подив мало уваги приділено економічній складовій. Боротьба з економічною корупцією лише репресивними методами має неповний результат (видний на прикладі результатів боротьби з економічною корупцією у КНР [4]).

Яким би жорстким та показовим не було показання за дії з економічної корупції, вони за наявності економічної вигоди (навіть не дуже суттєвої) завжди будуть здійснюватися. Тому інструментарій боротьби з усунення або зменшення впливу економічної корупції на стан соціально-економічної системи держави обов'язково має включати економічні методи, що передбачає досконале знання природи та особливостей прояву корупції, мотивів та рушійних сил службових осіб до участі в ній, вивчення поведінки людини економічної.

Таким чином, економічна корупція є системною загрозою соціально-економічній системі держави. Присутність цієї загрози, явно

незадовільні результати протидії її реалізації викликали і викликають зміни негативного характеру не лише в економічній підсистемі соціально-економічній системи держави, а й в соціальній підсистемі, де ці зміни значно посилюються у воєнний час. Більш того, негативного впливу зазнають не лише обидві підсистеми соціально-економічній системі держави, а й національна безпека держави у вигляді стриманості у наданні фінансової допомоги міжнародних фінансових організацій та країн-партнерів, їхнього постійного контролю за витрачанням коштів через негативну репутацію держави у цьому контексті.

Література:

1. Про корупцію: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text>.

2. Генсек ОЕСР: Україна демонструє сильну динаміку у боротьбі з корупцією, попри війну. 06.05.2025. Міністерство юстиції України. URL: <https://suspilne.media/1011745-gensek-oesr-ukraina-demonstrues-silnu-dinamiku-u-borotbi-z-korupcieu-popri-vijnu/#:~:text=>

3. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С. Тенденції в розвитку корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. 9–10.12.2020. Ч. 1. К. : НАВС, 2020. С. 132-135. URL: https://www.navs.edu.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirniki/2020/anty-korupc1_1.pdf

4. Раєвський Д. Володимир Зеленський запитує: «Чи потрібно давати чиновникам-корупціонерам довічне?» Відповідаємо: Можна, але навряд чи це допоможе. Бабель. 15.10.2020. URL: <https://babel.ua/texts/52868-u-deyakh-krajinah-chinovnikiv-habarnikiv-sadyat-dovichno-i-navit-strachuyut-ce-pracyuye-shvidshe-ni-ale-ye-vinyatki>